

Sygn. akt II PK 81/04

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 grudnia 2004 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Maria Tyszel (przewodniczący)

SSN Andrzej Kijowski (sprawozdawca)

SSN Barbara Wagner

Protokolant Halina Kurek

w sprawie z powództwa Z. P.

przeciwko Polskim Kolejom Państwowym Spółce Akcyjnej Zakładowi
Infrastruktury Kolejowej w likwidacji w K.

o ustalenie i odprawę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw
Publicznych w dniu 9 grudnia 2004 r.,

kasacji strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i
Ubezpieczeń Społecznych w K.

z dnia 10 grudnia 2003 r.,

**zmienia zaskarżony wyrok oraz poprzedzający go wyrok
Sądu Rejonowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
w K. z dnia 18 lutego 2002 r., w ten sposób, że oddała
powództwo, odstępując od obciążenia powoda kosztami
postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w K., po rozpoznaniu sprawy z powództwa Z. P. przeciwko Polskim Kolejom Państwowym S.A. - Zakładowi Infrastruktury Kolejowej w likwidacji w K., wyrokiem z dnia 10 grudnia 2003 r., po częściowym uwzględnieniu apelacji wniesionej przez pozwanego od wyroku Sądu Rejonowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w K. z dnia 1 lutego 2002 r. zmienił go w ten sposób że, tytułem odszkodowania zasądził na rzecz powoda kwotę 10.477,41 zł. Tymczasem powód domagał się wypłaty 14.000 zł wynikającej z różnicy pomiędzy kwotą odprawy wypłaconej mu na podstawie art. 8 ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy (Dz. U. z 1990 r., Nr 4, poz. 19), a kwotą odprawy wynikającej z art. 49 ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego Polskie Koleje Państwowe (Dz. U. Nr 84, poz. 948 ze zm.).

W motywach tego rozstrzygnięcia Sąd Apelacyjny przejął jako własne ustalenia faktyczne poczynione w postępowaniu w pierwszej instancji, lecz nie podzielił ich prawnej kwalifikacji. Powód był u pozwanego zatrudniony od dnia 13 października 1972 r. do dnia 14 października 2000 r. Rozwiązanie umowy o pracę nastąpiło na mocy porozumienia stron z przyczyn leżących po stronie pracodawcy. Z tego powodu pozwany wypłacił powodowi odprawę w wysokości 4220,37 zł na podstawie ustawy o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy. Ponadto w oparciu o przepisy Paktu Gwarancji Pracowniczych wypłacono mu rekompensatę w wysokości 6861,48 zł oraz na podstawie Ponadzakładowego Układu Zbiorowego Pracy dla Pracowników PKP kwotę 8440,74 i 853,55 zł.

Zdaniem Sądu Rejonowego, powód spełniał przesłanki do otrzymania odprawy w wysokości 30.000,- zł na podstawie art. 49 ust.1 w związku z art. 48 ust. 1 ustawy o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji, albowiem w chwili rozwiązania umowy o pracę zamieszkiwał na obszarze powiatu, w którym stopa bezrobocia była większa niż przeciętna stopa bezrobocia. Sąd pierwszej instancji zaliczył na poczet tej odprawy wypłaconą już kwotę 4220,37 zł. W

ocenie Sądu nie było zaś podstaw do uwzględnienia kwot wypłacanych z pozostałych tytułów.

Zdaniem Sądu Okręgowego, Sąd Rejonowy słusznie przyjął, że w niniejszej sprawie zastosowanie znajduje art. 49 ust. 1 ustawy o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji, zgodnie z którym pracownikom przysługuje jednorazowa odprawa pieniężna, jeśli rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło w latach 2000 - 2002 z przyczyn dotyczących zakładu pracy. Za takim wnioskowaniem przemawia już samo brzmienie przepisu, z którego wynika, że zakresem jego stosowania objęte zostały te przypadki rozwiązania umów o pracę, które nastąpiły po dniu 1 stycznia 2000 r. Nie ma zatem znaczenia, że niniejsza ustawa weszła w życie dopiero z dniem 27 października 2000 r. Takie stanowisko jest również zgodne z art. 3 k.c. W ocenie Sądu Okręgowego uzasadniony jest natomiast zarzut pozwanego dotyczący niezaliczenia na poczet niniejszej odprawy kwot wypłaconych na podstawie Paktu Gwarancji Pracowniczych i Ponadzakładowego Układu Zbiorowego Pracy. Zgodnie z § 6 cytowanego Układu, jeżeli rozwiązanie z pracownikiem stosunku pracy zawartego na czas nieokreślony następuje z przyczyn leżących po stronie pracodawcy, określonych w art. 36¹ k.p., a strony stosunku pracy ustalają wcześniejszy niż jeden miesiąc termin rozwiązania stosunku pracy, to pracownikowi przysługuje odszkodowanie w wysokości sześciomiesięcznego wynagrodzenia, obliczonego na takich zasadach, jak za urlop wypoczynkowy. Zdaniem Sądu Okręgowego, drugie zdanie omawianego przepisu zawęża zakres jego zastosowania do sytuacji, w której strony ustaliły krótszy aniżeli jednomiesięczny termin rozwiązania umowy o pracę. Oznacza to, że odszkodowanie wynikające z § 6 Układu jest w rozumieniu art. 50 ust. 3 ustawy o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji innym świadczeniem z tytułu rozwiązania stosunku pracy, co prowadzi do wniosku, że jeżeli je wypłacono, to powinno zostać zaliczone na poczet odprawy przysługującej na podstawie cytowanej ustawy. Taki sam charakter będzie miała rekompensata pieniężna zrealizowana w oparciu o postanowienia Paktu Gwarancji Pracowniczych.

Kasację od powyższego wyroku wniosła strona pozwana, zarzucając naruszenie prawa materialnego oraz błędną wykładnię przepisu art. 49 ust. 1 i 2 w związku z art. 48 i art. 83 ustawy o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji oraz art. 3 k.c. wyrażające się w przyjęciu, że przepisy ustawy o

komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji obowiązywały w chwili rozwiązania umowy o pracę z powodem, tj. w dniu 30 września 2000 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja podlega uwzględnieniu, ponieważ jej podstawa okazała się uzasadniona. Istota sporu sprowadza się do rozstrzygnięcia kwestii, czy przepisy ustawy o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji, obowiązywały w chwili rozwiązania umowy o pracę z powodem, to jest przed swym wejściem w życie. Problem ten wyłania się ze sformułowania zawartego między innymi w art. 49 ust. 1 ustawy o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji, zgodnie z którym „pracownikowi, z którym w latach 2000 - 2002 został rozwiązany stosunek pracy z przyczyn, o których mowa w art. 48 ustawy, mającemu stałe miejsce zamieszkania na obszarze powiatu, w którym stopa bezrobocia w dniu rozwiązania stosunku pracy jest większa niż przeciętna stopa bezrobocia w kraju, przysługuje, z zastrzeżeniem art. 50 ust. 1 ustawy, jednorazowa odprawa pieniężna w wysokości 30.000 zł”. Sporne jest bowiem, czy wyrażenie „w latach 2000 – 2002” oznacza rok 2000 od dnia 1 stycznia czy też od dnia 27 października, to jest od daty wejścia ustawy w życie. Sformułowania o identycznej treści, ustawodawca użył również w art. 48, 51, 56 i 58 omawianej ustawy.

Powyższa kwestia była przedmiotem uchwały powiększonego składu Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 2004 r. (III PZP 11/03, OSNP z 2004 r., Nr 9, poz. 150). W uchwale tej wyrażono pogląd, że „prawo do jednorazowej odprawy pieniężnej określonej w art. 48 i art. 49 ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego "Polskie Koleje Państwowe" (Dz. U. Nr 84, poz. 948 ze zm.) przysługuje tylko pracownikom, z którymi rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło po dniu wejścia ustawy w życie.”

Za przyjęciem tezy wysłowionej w cytowanej uchwale przemawia wiele argumentów. W pierwszej kolejności wskazać należy na okoliczności związane z językową redakcją omawianej normy prawnej. Przepisy rozdziału 8 ustawy, zatytułowanego "Restrukturyzacja zatrudnienia", przewidują szczególne świadczenia dla pracowników, z którymi w latach 2000 - 2002 rozwiązanie stosunku pracy "nastąpiło" (art. 48) albo z którymi stosunek pracy "został" rozwiązany (art. 49) z przyczyn dotyczących zakładu pracy. *Prima facie*

należałoby przyjąć, że chodzi o ustanie zatrudnienia w jakimkolwiek dniu kalendarzowym w latach 2000, 2001 i 2002, a zatem od dnia 1 stycznia do dnia 31 grudnia. Uwzględniając jednak treść art. 83 ustawy, należałoby przyjąć, że zwrot "w latach 2000 - 2002" oznacza w istocie "w roku 2000, jednakże nie wcześniej niż od dnia 27 października, to jest od wejście ustawy w życie". Użycie czasu przeszłego („nastąpiło”, „został”) w odniesieniu do określenia warunku nabycia prawa do uprawnień, jakim jest rozwiązanie stosunku pracy, może wprowadzić świadcząc o zamiarze objęcia regulacją zdarzeń przeszłych, lecz tak wyrażoną wolę (zamiar) ustawodawcy w interpretacji tworzonych przez niego przepisów uwzględniać należy z dużą ostrożnością. Dlatego szczególną rolę należałoby w rozwiązaniu tego problemu przypisać prawnym zasadom kolizyjnym, odnoszącym się do omawianego zagadnienia. Chodzi w szczególności o uwzględnienie zasady *lex retro non agit* wyrażonej w art. 3 k.c., od której możliwe są jednak odstępstwa.

Akt prawny z reguły wchodzi w życie z dniem jego ogłoszenia (dzień wydania organu promulgacyjnego). W przepisach wprowadzających może być jednak określona inna data, odnosząca się bądź do całego aktu prawnego bądź do poszczególnych jego przepisów. Na ogół data ta przypada w okresie po publikacji aktu prawnego. W takim przypadku problem wstecznego działania prawa w ogóle nie powstaje. Zgodnie z art. 3 k.c. ustawa może jednak wyjątkowo określać datę wcześniejszą datę jej obowiązywania niż dzień publikacji, jeśli wynika to z jej brzmienia lub celu. Warto jednak zwrócić uwagę, że art. 3 k.c. nie wprowadza żadnych innych, swoistych dla prawa cywilnego reguł kolizyjnych, funkcjonujących w oderwaniu od zasad powszechnie przyjętych (por. wyroki SN: z 27 kwietnia 1977 r., III CZP 15/77, OSNCP 1978 nr 1, poz. 2; z 22 kwietnia 1987 r., II CR 51/87, OSNCP 1988 nr 10, poz. 144; z 23 czerwca 1999 r., I CKN 63/98, OSNC 2000 nr 1, poz. 14 oraz uchwały: z 17 maja 1990 r., III CZP 24/90, OSNCP 1991 nr 2-3, poz. 18; z 22 grudnia 1997 r., III CZP 61/97, OSNC 1998 nr 5, poz. 75; z 5 lipca 2002 r., III CZP 36/02, OSNC 2003 nr 4, poz. 45). Dotyczy on tylko takich sytuacji, w których przepisy przejściowe określają jej wejście w życie w dacie wcześniejszej od daty opublikowania aktu prawnego w Dzienniku Ustaw lub Monitorze Polskim albo nie określa jej w ogóle, jeśli tylko cel ustawy przemawia za jej wstecznym działaniem. W przypadku ustawy z dnia 8 września 2000 r. taka sytuacja nie

występuje. Jej art. 83 stanowi, że wchodzi ona w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia, z wyjątkiem "rozdziału 7, art. 65-67, art. 70", "które wchodzi w życie w terminie, o którym mowa w art. 8 ust. 3" (pierwszy dzień miesiąca przypadającego po dniu wydania postanowienia o wpisie PKP SA do rejestru handlowego), art. 69 pkt 10, który wchodzi w życie z dniem 31 grudnia 2000 r., art. 69 pkt 9 i 21 oraz art. 74, które wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 2001 r. oraz art. 71, który wchodzi w życie "w terminie, o którym mowa w art. 8 ust. 3, jednak nie wcześniej niż dnia 2 stycznia 2001 r." Rozważania nad brzmieniem i celem ustawy w aspekcie uzasadnienia wstecznego działania niektórych jej przepisów są zatem bezprzedmiotowe, albowiem regulacja w tym zakresie nie pozostawia najmniejszych wątpliwości, od kiedy obowiązuje jej art. 49 ust 1,

Warto również zwrócić uwagę na systemowy aspekt wykładni niniejszej normy prawnej. Możliwość nabycia prawa do jednorazowej odprawy uzależniona została od niespełnienia warunków umożliwiających uzyskanie prawa do emerytury, urlopu kolejowego lub świadczenia przedemerytalnego. Ponieważ instytucja urlopu kolejowego została wprowadzona do obrotu prawnego z dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, warunek o którym mowa (nienabycie prawa do urlopu kolejowego) nie mógł być spełniony przed tą datą. Potwierdzając możliwość wstecznego działania przepisów wprowadzających uprawnienie do jednorazowej odprawy, należałoby zatem konsekwentnie przyjąć, że także prawo do urlopu kolejowego powstaje z dniem 1 stycznia 2000 r., co z kolei prowadziłoby do konieczności uregulowania swoistego ekwiwalentu z tytułu jego niewykorzystania, gdyż wsteczne udzielenie urlopu w praktyce nie jest możliwe. Ustawodawca nie przewidział jednak takiej możliwości, co skłania do uznania, że omawiana regulacja obowiązuje dopiero od wejścia w życie ustawy.

Warto również wskazać na brak przepisów regulujących "rozliczenie" ewentualnych świadczeń pobranych z tytułu rozwiązania stosunku pracy z przyczyn dotyczących pracodawcy w okresie od dnia 1 stycznia 2000 r. do dnia 26 października 2000 r. i jednorazowej odprawy pieniężnej, gdyby uznać, że omawiana regulacja obowiązywała wstecz przez cały rok 2000. Zgodnie z art. 50 ust. 3 ustawy, pracownikom, którzy nabyli prawo do jednorazowej odprawy nie przysługuje odprawa na podstawie art. 8 ust. 1 ustawy o zwolnieniach grupowych, "ani żadne inne świadczenie z tytułu rozwiązania stosunku pracy z

przyczyn dotyczących zakładu pracy". Do innych świadczeń zaliczyć trzeba rekompensatę, wypłacaną na podstawie Paktu gwarancji pracowniczych oraz odszkodowanie określone w § 6 Ponadzakładowego układu zbiorowego pracy dla pracowników przedsiębiorstwa państwowego "Polskie Koleje Państwowe". Pracownicy, którzy pobrali odprawę, rekompensatę i odszkodowanie (nie obowiązywał bowiem zakaz kumulacji tych świadczeń) powinni je zatem zwrócić. Przepisy kodeksu cywilnego o zaliczeniu zapłaty (art. 451 k.c. w związku z art. 300 k.p.) nie miałyby w tym przypadku zastosowania, albowiem dotyczą one sytuacji, w której dłużnik ma kilka długów względem tego samego wierzyciela. O "zaliczeniu" świadczeń pobranych na poczet jednorazowej odprawy można byłoby więc zasadnie mówić tylko w znaczeniu potocznym. Jakkolwiek odprawy nie mają charakteru wynagrodzeniowego, w orzecznictwie przyjmowało się dotychczas, że jako "inne świadczenia związane z pracą" podlegają ochronie na równi z wynagrodzeniem za pracę (por. wyroki: SN z 25 listopada 1982 r., I PRN 118/82, ONSCP 1983 nr 7, poz. 102; z 9 maja 1991 r., I PR 482/90, PiZS 1991 nr 11-12, s. 65; SA w Gdańsku z 29 sierpnia 1994 r., III APr 44/94, OSA 1994 nr 10, poz. 79). Dlatego do "rozliczenia" odpraw nie mogłyby być stosowane przepisy o potrąceniu bez tytułu wykonawczego (art. 87 k.p.) lub zgody pracownika (art. 91 k.p.). Świadczenia wypłacone pracownikom, z którymi stosunki pracy zostały rozwiązane przed dniem wejścia w życie ustawy, należało bowiem uznać za świadczeniami należne. Tak więc i przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu (art. 405 k.c. w związku z art. 300 k.p.) nie mogłyby stanowić podstawy prawnej żądania zwrotu wskazanych wyżej świadczeń. W tej sytuacji, wobec braku podstawy prawnej, wątpliwa byłaby dopuszczalność pomniejszenia przez pracodawcę, a nawet przez sądy, jednorazowej odprawy pieniężnej o kwoty pobranych wcześniej świadczeń. Prowadziłoby to do niczym nieusprawiedliwionego uprzywilejowania pracowników, z którymi stosunki pracy zostały rozwiązane w okresie między dniem 1 stycznia i dniem 26 października 2000 r., a w konsekwencji do dyskryminacji zarówno tych, którzy zostali zwolnieni z pracy po dniu 26 października 2000 r. jak i tych, z którymi stosunki pracy zostały rozwiązane przed dniem 1 stycznia 2000 r.

Powyższe rozważania prowadzą zatem do wniosku, że w chwili rozwiązania umowy o pracę z powodem nie obowiązywały przepisy ustawy o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji.

Mając powyższe na względzie, Sąd Najwyższy na podstawie art. 393¹⁵ k.p.c. orzekł jak w sentencji.